

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема: „Етнокултурни фактори за неуспех в училище I-IV клас“

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, област на висше образование 1. „Педагогически науки“, професионално направление 1.2. Теория на възпитанието и дидактика

Автор: Калинка Пейкова Гайтанинчева, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Педагогика“, Факултет по педагогика, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

Научен ръководител: доц. д-р Траян Попков

Рецензент: доц. д-р Траян Попков. Заповед 3052/10.11.2016 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

1. Кратки данни за докторанта

Калинка Гайтанинчева е родена през 1971 г. Завършва средно образование в икономически техникум „Васил Априлов“, гр. Червен бряг, по специалност „Статистика, икономика, счетоводство, планиране, стокознание“, а през 1993 г. – висше образование в тогавашния ВПИ Благоевград.

Кариерното ѝ развитие е последователно и свързано с образованието. От 1994 до 2007 година работи на длъжност „учител“ в началния етап на образованието в СОУ „Св. Паисий Хилендарски“, с. Абланица. Последователно до 2009 г. е старши, а до 2010 г. – главен учител. От същата година до сега е помощник-директор в училището. През 2010 г. завършва в ЮЗУ „Неофит Рилски“ едногодишна магистърска програма „Информационни технологии при обучението в начална училищна възраст“. През 2014 г. защитава втора професионално-квалификационна степен (ДИУУ, гр. София). От октомври 2011 година е докторант в задочна форма на подготовка по специалност „Теория на възпитанието и дидактика“.

Докторантът е социално активна личност. Председател е на читалищното настоятелство и на Общинския координационен съвет на СБУ в гр. Хаджидимово. Носител е на наградата „Помощник-директор на годината - 2014“ на МОН и СБУ и почетно отличие „Неофит Рилски“ на МОН. Автор е на 3 стихосбирки, от които „Семена вълшебни“ е „предназначена“ за най-малките ученици. Автор е в документална книга на БАН „Учители-будители и радатели на българщината в с. Абланица“ и редактор на книгата „Учим и творим“, издадена в чест на 155 години от основаването на училище в гр. Хаджидимово.

Докторант Гайтанинчева е изпълнила задълженията си учебния план. С решение на ФС на факултета по педагогика, протокол N261/02.11.2016 г. е отчислен е с право на защита.

2. Актуалност и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на актуалния проблем за влиянието на етнокултурните фактори върху училищната неуспеваемост. От 2000 г. при изследванията на PISA средното равнище на образователните постижения учениците в страната ни са с постижения трайно под средното за изследваните страни. Отпадащите и неуспяващите в училище ученици са основно от малцинствата и концентрирани в райони с преобладаващо ромски ученици, в малки населени места, което ясно отправя към културни и социални причини. Задълбочава се икономическото неравенство и маргинализацията на

малцинствени групи поради липса на образование. Освен това началният етап се оказва изключително важен за образователните постижения на учениците- При тези условия изследването на етнокултурните фактори за неуспех е актуална теоретична и практически значима задача. На нея е посветено дисертационното изследване на Гайтанинчева.

Работа се състои от увод, три глави, изводи и заключение, „обща препоръка противодействие на скритата програма за неуспеваемост“, използвана литература, приложения. Общият обем на труда е 240 стандартни страници, от които 214 стр. са основен текст. Трите приложения са в обем 18 страници. Включват авторски въпросници съответно за учители, родители, ръководители на образователно-възпитателния процес в изследвания регион.

Предложената структура е удачно онасловена. Обемът позволява да се разгърне изследването, а приложенията показват автентично авторско участие на докторанта.

Трудът е богато илюстриран. Включва подходящо подбрани 30 таблици и 33 фигури, които представят получените емпирични резултати и подпомагат техния анализ.

3. Информационна база

Дисертационното изследване използва добра информационна база. Тя обхваща 127 източника, от които 10 са на латиница (на английски език), 1 – на руски, два web-ресурса и останалите – на български език. Използвани са първични информационни източници. Тематично посочената и ползвана в текста литература кореспондира на темата на дисертацията и е коректно ползвана. В цялост информационната база позволява да се направи необходимия теоретичен обзор и да се изгради авторовата концепция на проучването.

4. Концепция на изследването

Концепцията е развита в увода на дисертационния труд. *Обектът* на изследване е коректен към темата: „ролята на етнокултурната среда за училищната неуспеваемост“. Логически обвързан с него е *предмета* на изследването: „неявните механизми на влияние на етнокултурната среда, обобщени с понятието скрита програма за училищна неуспеваемост“. С него се заявява интерес към малко проучвано в областта на педагогиката, но значимо проблемно поле. Целта е декомпозирана в четири коректно определени и свързани с нея задачи.

Работната *хипотеза* на изследването намирам за коректно определена. Допуска се, че „етнокултурните особености оформят специфична „скрита програма за училищна неуспеваемост“, която включва вижданията за ролята на образованието в живота на човека, неговото планиране, усилията за получаване на образование и образователен успех“ (с. 12). Тя не е тривиална и подлежи на емпирична проверка. Извадката няма статистически представителен характер. Тя обхваща: „50 родители от малки населени места в района на Гоце Делчев“ и толкова ученици от същите населени места, 5 директори на училища и 5 помощник-директори, 50 действащи и бивши учители, 7 експерти, 15 общественици от района. Изследователският инструментариум за получаване на емпирични данни е нестандартизиран, авторски и включва анкета, интервю, експертна оценка, автобиографичен разказ, анализ на статистически данни, наблюдение (с.15). Използвани са още методите :анализ, синтез, сравнение, SWOT-анализ. Дефинирани са основни работни понятия и са въведени критерии за анализ на емпиричните данни. Като цяло концепцията на проучване е логически и съдържателно приемлива.

5. Съдържание на труда

Трите глави на труда са: 1. „Неуспеваемостта в училище“. 2. „Проявления на етнокултурните фактори в образованието“. 3. „Скрита програма за училищна неуспеваемост (Училищната неуспеваемост отвътре)“. Те следват дедуктивен подход. Изяснени са основни понятия, които имат значение за теоретично позициониране на темата: неуспех, изоставане, неуспеваемост. Коректно е разгледана връзката между отразяването от тях реалности. Доколкото изследването има регионална насоченост, в общ план и конкретно към региона са разгледани основни класове от причини, които генерират или влияят на неуспеваемостта. Прави се опит за представяне на мерки и политики за преодоляване на неуспеваемостта и отпадането от образователната система, фокусирано към етнокултурни особености на учещите и социо-географската характеристика на населените места. Разгледано е проявлението на етнокултурни влияния върху образованието и (не)успеваемостта на учениците като това на семейството, предразсъдъците и самото учебно съдържание.

Основно внимание е отделено на „скритата програма за неуспеваемост“. За нейни съществени елементи (съответно критерии в емпиричното изследване) за подбрани: 1. Ценност на детето в семейството. 2. Образователна траектория за детето. 3. Трудова характеристика на живота в етнокултурната среда на населеното място. 4. Етнокултурните традиции за образованието и възпитанието на подрастващите. 5. Социална подкрепа и контрол в населеното място за образоването на детето.

Проследяването на влиянието на скритата програма за неуспеваемост в изследвания регион позволява на К. Гайтанинчева да разкрие особености на нейното влияние: А) етнокултурно ясно очертано виждане за ценността на детето като работна сила (носи доход в семейството от ранна възраст), съчетано с неграмотност на родителите, непостоянна трудова заетост и ниски доходи на родителите; Б) стесняване на възпитанието до обвързаност с бита и родителите; В) пренебрегване на ролята на образованието в живота на човека; Г) влияние на пола върху образованието – като цяло момчетата в сравнени с момичетата по-отрано се ангажират в труд и напускат образованието, а момичетата – между 5-ти и 8-и клас; Д) трудовата миграция на родителите се съпътства от подценено внимание към образованието на децата, вкл. напускане на училище; Е) етно-капсулиране на ромската малцинствена общност и стремеж към самосегрегиране спрямо училището; Ж) неграмотност на родителите и невладеене от децата на работния език на образователната система (български); И) отдалеченост от образователни центрове, ранни бракове и др.

Разгледани са мерки за превенцията на неуспеваемостта и отпадането от образователната система: идентифициране на рисковите групи деца, овладяване на българския език, развитие на социалната и лична мотивация за учене, повишаване на реалния обхват на подрастващите в образователната система; мобилизиране на ресурсите на местната културна и социална общност в подкрепа на образованието; осъзнаване и надрастване в общността и семейството на културните и религиозните стереотипи за ценността на образоването в живота на детето и за ролята на самото дете.

6. Приноси

Относно *методика на изследване*: апробирана е собствена методика на изследване на скритата програма за училищна неуспеваемост.

В план *понятия и факти*. Разграничени са основни понятия, имащи отношение към училищния неуспех. Въведено и операционализирано чрез съответните критерии е понятието „скрита програма за неуспех“. Показани са реални механизми на действие на тази програма, включваща влияние на етнокултурни фактори. Тези механизми са конкретизирани в тяхната специфика към района на общините Гърмен и Хаджидимово.

В *приложен* план. Във връзка с анализирани характеристики на скритата програма за неуспеваемост са изведени работещи (и частично изпробвани от автора) препоръки за превенция на училищата неуспеваемост, свързани с действието на разгледаната „скрита програма“.

7. Автореферат

Авторефератът отразява в съдържателно и структурно отношение вярно дисертационната разработка и получените резултати.

8. Препоръки и въпроси към докторанта

Получените емпирични данни позволяват по-задълбочена концептуализация на понятието „скрита програма“ за неуспеваемост, включително *извън регионалната и непосредствено-културна специфика* на изследването, която програма би могла и трябва да се развие в по-нататъшна работа по темата.

Благодатността на темата позволява да се развие и стандартизира диагностична методика на скритата програма за неуспеваемост.

Въпрос към докторанта:

При коя общност в изследваните общини по-силно се наблюдава влиянието на религиозните стереотипи за пола на детето върху училищната неуспеваемост? Какво е обяснението за този културно-полов образователен диморфизъм?

10. Заключение

Дисертационното изследване на Калинка Пейкова Гайтанинчева на тема „Етнокултурни фактори за неуспех в училище I-IV клас“ е изпълнено в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за приложение на ЗРАСРБ, Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски“. То има очертани теоретични и емпирични приноси моменти. То е авторско дело. Част от резултатите са представени в публикации пред професионалната общност в България.

С дисертационния си труд Калинка Гайтанинчева показва добро владение на теоретични постановки по изследваната проблематика в съответната научна област; разкрива изследователски възможности за самостоятелна „работа на терен“ и за представяне на научни резултати пред професионална общност. Спазена е изследователската етика.

Качествата на проведеното *дисертационно изследване*, вече публикуваните по него резултати, съдържанието на *автореферата*, перспективите, които разкриват получените емпирични резултати ми дават основание да предложа на *уважаваното научно жури да присъди* на **Калинка Пейкова Гайтанинчева образователната и научна степен „доктор“** в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Теория на възпитанието и дидактика.

05.12.2016 г.
Гр. Благоевград

Рецензент
Доц. д-р Траян Попкочев